

En ekonomisk politik för full sysselsättning

Vänsterpartiets politik strävar mot full sysselsättning. Med full sysselsättning menar vi att alla som vill och kan arbeta ska ha ett arbete, och det ska räcka med ett arbete som det går att försörja sig på. Ingen ska behöva gå arbetslös annat än under korta perioder och sysselsättningsgraden ska vara tillräckligt hög för att finansiera en generös offentlig välfärd. En sådan politik kräver också robusta trygghetssystem för individer när de inte kan eller får arbeta.

Men det räcker inte bara att sikta mot en låg arbetslöshet. För att begreppet full sysselsättning ska vara meningsfullt krävs det också att andelen sysselsatta i befolkningen, den så kallade sysselsättningsgraden, är hög. Ju fler som arbetar, desto bättre blir förutsättningarna att finansiera den offentliga välfärden. Målet bör därför också vara att sysselsättningsgraden ska vara tillräckligt hög för att finansiera en generös offentlig välfärd.

Dessa mål bör också innefatta att skillnader mellan olika grupper ska minimeras, för att undvika en situation där arbetslöshetsnivå eller sysselsättningsgraden skiljer sig betydligt mellan kvinnor och män eller in- och utrikes födda.

Bryt med normpolitiken

En politik för full sysselsättning kräver ett högt och ihållande efterfrågetryck i ekonomin. Den svenska ekonomisk-politiska diskussionen har istället fastnat i att söka efter ekonomins jämvikt. Det innebär att de flesta modeller som används för att studera och förutspå långsiktiga effekter i svensk ekonomi idag utgår ifrån att storleken på ekonomin har en bestämd potentiell nivå. Med det följer ett synsätt att långsiktig tillväxt inte kan skapas genom finans- eller penningpolitisk expansion utan enbart med strukturella utbudsreformer. Penning- och finanspolitik kan, enligt detta synsätt, endast bidra på kort sikt med att dämpa svängningarna kring tillväxttenden och påskynda ekonomins anpassning till den potentiella jämviktsnivån. Begreppet *jämviktsarbetslöshet* har en central betydelse i denna ekonomiska teori.

Vänsterpartiet har under en lång period på olika sätt ifrågasatt denna neoklassiska modell för ekonomisk politik, dess bevekelsegrunder och tillhörande antaganden. Det finns betydande teoretiskt och empiriskt stöd för synsättet att den långsiktiga produktionen i ett samhälle bestäms av den aggregerade efterfrågan på varor och tjänster, i kombination med strukturella utbudsfaktorer.

Vänsterpartiet anser att penningpolitik, och särskilt finanspolitik, har betydelse för att hålla upp en långsiktigt hög nivå på efterfrågan såväl som att stabilisera ekonomin vid risk för hög- och lågkonjunktur. Investeringarna har en nyckelroll i ekonomin, både för konjunkturvariationer och den långsiktiga utvecklingen. Det är dock inte företagets vinster eller det inhemska sparandet som driver investeringar – utan investerarens syn på framtiden. Staten kan därför vara en viktig pådrivande aktör för att öka investeringarna.

Inför ett arbetslöshetsmål: En arbetslöshet under 4 procent¹

Arbetslösheten i Sverige har varit betydligt lägre än vad som är fallet idag. Under 1970- och 80-talen pendlade den mellan 2–4 procent för att under 2000- och 2010-talen variera mellan 6–8 procent. Den stora vattendelaren för arbetslöshetens utveckling är finanskrisen i början av 1990-talet, då arbetslösheten på bara några år steg från 2 procent till över 10 procent. Enligt beräkningar från Konjunkturinstitutet innebar detta samtidigt att den så kallade jämviktsarbetslösheten steg.

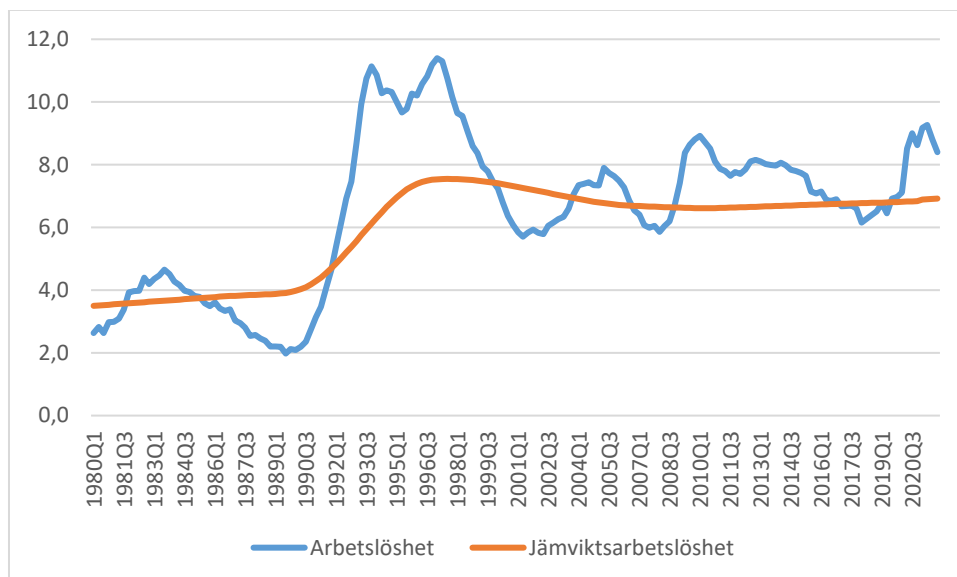
Jämviktsarbetslösheten är den arbetslöshet som anses vara förenlig med en stabil inflationstakt (Riksbankens mål är en inflation på 2 procent) och en ekonomi (kapacitetsutnyttjande) i jämvikt. Ett problem med begreppet jämviktsarbetslöshet är att nivån inte kan verifieras. En annan svårighet är att enbart så kallade utbudsåtgärder antas kunna sänka arbetslösheten långsiktigt under den beräknade

¹ <https://www.dn.se/sverige/vansterpartiet-vill-ha-nytt-mal-for-arbetslosheten/>

jämviktsnivån. Exempelvis är utgångspunkten att en starkare anställningsskyddslagstiftning, högre ersättningsnivå i socialförsäkringarna och arbetslöshetsförsäkringen bidrar till högre arbetslöshet. Det antas ske genom att löntagarnas förhandlingsposition stärks² – vilket bidrar till att lönerna ökar. Högre löner gör det dyrare att anställa och enligt teorin kommer då arbetsgivarna att minska antalet vakanser och anställa färre, och jämviktsarbetslösheten stiger.³

Figur X Arbetslöshet och jämviktsarbetslöshet, 1980–2021

Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet, diagramunderlag Lönebildningsrapport 2021.

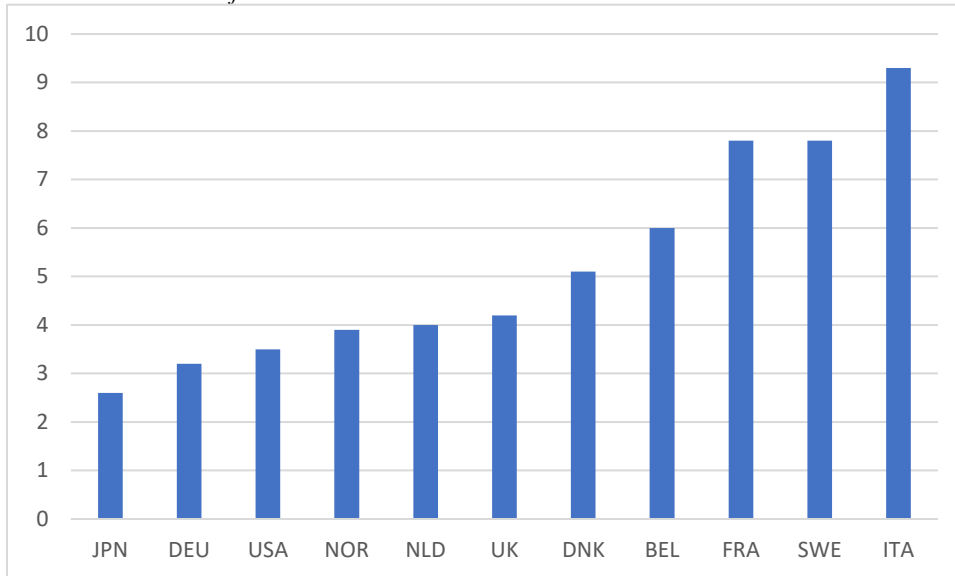
Enligt denna nyliberala teoribildning antas en högre jämviktsarbetslöshet återspegla att arbetsmarknadens funktionssätt har försämrats efter 1990-talskrisen. Det är dock svårt att finna stöd för detta när man studerar hur den svenska arbetslösheten har utvecklats de senaste 40–50 åren. På 1970- och 80-talen när arbetslösheten låg mellan 2 och 4 procent var socialförsäkringssystemen robusta, organisationsgraden i de fackliga organisationerna hög, marginalskatterna höga och några jobbskatteavdrag hade ännu inte införts. Under 1990-talet avreglerades centrala områden i den svenska ekonomin och regeringen Reinfeldt genomförde stora skattesänkningar på 2000-talet, samtidigt som villkoren försämrades i arbetslöshets- och sjukförsäkringen. Arbetslösheten har dock inte minskat under perioden, utan pendlat mellan 6–8 procent. Det finns idag ett stort antal västlänningar som har en arbetslöshet betydligt under Sveriges, vilket visas i figuren nedan.

Figur X Arbetslöshet i utvalda länder, 2022

² Den så kallade reservationslönen ökar.

³ Se exempelvis Konjunkturinstitutet (2016), Lönebildningsrapporten, Fördjupning: *Parterna kan påverka arbetslösheten varaktigt* (s 37).

Procent av arbetskraften

Källa: IMF (2022), "World Economic Outlook (April 2022)"

Uppfattningen att det finns en naturlig ekonomisk jämvikt att återvända till riskerar att bli en självuppfyllande profetia för den svenska arbetslösheten. Anledningen är att beräkningar av jämviktsarbetslösheten ligger till grund för bedömningen av hur stort utrymmet för finanspolitiska reformer bedöms vara. Detsamma gäller penningpolitiken och beräkningar för vilken ränta som är förenlig med fullt resursutnyttjande i ekonomin – den så kallade *neutrala räntan*.⁴

Vänsterpartiet anser att den ekonomiska politiken istället bör styras av reala mål om ökad sysselsättning, investeringar och klimatomställning – där offentligfinansiella- och inflationsmål blir verktyg för att uppnå de reala målen. Vänsterpartiet anser att ett sådant mål böra vara att pressa ner arbetslösheten till 4 procent.

Vänsterpartiets förslag:

- Den ekonomiska politiken bör sträva mot att pressa ner arbetslösheten till 4 procent.

Sysselsättningsgraden kan bli 84 procent⁵

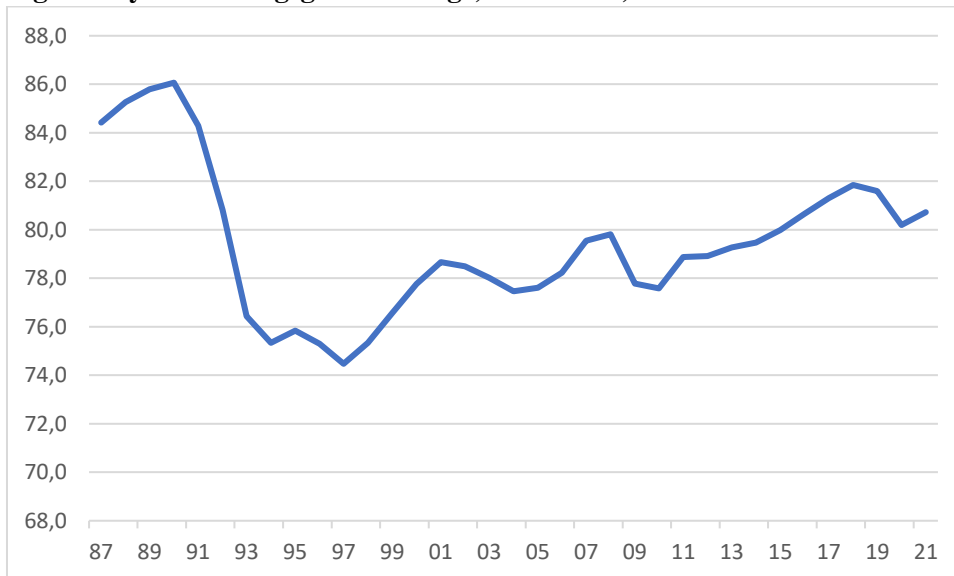
Arbetslösheten kan vara låg utan att sysselsättningen är hög. Det kan exempelvis ske om människor slutar att leta efter jobb eller blir sjuka och lämnar arbetskraften. Ju färre som arbetar, desto sämre blir förutsättningarna att finansiera offentlig välfärd. Vänsterpartiet strävar därför också efter hög sysselsättning. Vi menar att det i närtid är rimligt att ha ett ambitiöst mål för sysselsättningsgraden för 20–64-åringar. Att inte inkludera personer under 20 år motiveras av att tonåringar i första hand ska studera på gymnasiet, inte arbeta. Det är fortfarande många som lämnar arbetskraften innan de har fyllt 65 år, ofta för att deras arbetsmiljö inte möjliggör att de arbetar längre. När detta väl är uppnått, kan det vara rimligt att utvidga målgruppen till att omfatta personer även högre upp i åldrarna.

Efter 1990-talskrisen har den svenska sysselsättningsgraden långsamt tagit sig upp över 80 procent. Under decennierna före var sysselsättningen dock högre än så. Till exempel var sysselsättningsgraden uppe i 85 procent under 1980-talets sista högkonjunkturår och i skiftet mellan 1980- och 1990-tal, vilket illustreras i figuren nedan.

⁴ För en diskussion kring beräkningar av den neutrala räntan se exempelvis Svensson (2014a), "Mycket expansiv penningpolitik" – okunnighet eller desinformation? Ekonomistas. Och vidare Svensson (2014b) Penningpolitik och full sysselsättning, LO.

⁵ <https://www.dn.se/sverige/vansterpartiet-vill-ha-nytt-mal-for-arbetslosheten/>

Figur X Sysselsättningsgrad i Sverige, 1987–2021, 20–64 år

Källa: Konjunkturinstitutet och SCB (Värden 2005–2021 är länkade av SCB. Värden före detta är länkade av KI)

Sverige tillhör redan idag ett av de länder som har högst sysselsättningsgrad i OECD/EU.

DIA internationell jfr

Vänsterpartiets förslag:

- Den ekonomiska politiken bör sträva mot en sysselsättningsgrad på 84 procent för personer mellan 20 och 64 år.

En investeringsplan för klimatet ger ökad sysselsättning

Vänsterpartiet söker mandat för att genomföra ett historiskt omfattande investeringspaket för klimatet. Genom investeringar på 700 miljarder kronor vill vi de kommande tio åren se till att klimatomställningen accelereras.⁶ Vi föreslår en investeringsledd klimatpolitik för att främja utvecklingen inom tre områden: transporter, energi och bostäder. Med Vänsterpartiets föreslagna investeringar skulle Sverige ta reella steg mot att bli världens första fossilfria välfärdsland (se kapitel 5 för en närmare beskrivning av investeringspaketet). Ett sådant omfattande investeringspaket får också positiva effekter på svensk ekonomi och arbetsmarknad.

Olika typer av offentliga satsningar får olika effekter på ekonomin och på de offentliga finanserna. En satsning som till stor del ökar efterfrågan på inhemskt producerade varor och tjänster ger en positiv effekt på den svenska produktionen och sysselsättningen. Det ger i sin tur så kallade multiplikatoreffekter eftersom en högre sysselsättning och lägre arbetslöshet ger högre hushållsinkomster, när människor går från arbetslöshet till arbete. En del av investeringsbehoven relaterade till klimatomställningen är tydligt arbetskraftsintensiva. Ett exempel är energieffektivisering av bostadssektorn. Ett annat exempel är utbyggnad av laddinfrastruktur för att påskynda elektrifieringen av transportsektorn. Den typen av investeringar ger större effekt på sysselsättningen än investeringar som har stor kapitalintensitet.

⁶ <https://www.dn.se/debatt/infor-ett-underskottsmal-for-att-betala-klimatsatsningar/>

Konjunkturinstitutet har nyligen gjort skattningar på hur stora den här typen av multiplikatoreffekter kan vara för svensk ekonomi. En slutsats är att offentliga investeringar kan få mycket stora återverkningar i ekonomin – mångdubbelt större än exempelvis skattesänkningar.⁷ Hur stora effekterna är beror på i vilken utsträckning en högre aktivitet i ekonomin ger Riksbanken anledning att höja räntan. Men med antagande om att penningpolitiken förhåller sig passiv till finanspolitiska satsningar⁸ kan en satsning på offentliga investeringar och stöd till privata investeringar motsvarade 1 procent av BNP ge en återverkning i ekonomin som motsvarar 1,5 procent av BNP.

I studien har författarna också beräknat hur stora effekterna kan bli för arbetslösheten. Hur stor del av BNP-ökningen som sker via en ökning av sysselsättningen beror av hur arbetskraftsintensiva investeringarna är och hur lång tid det tar för kapitalstocken att anpassa sig.⁹

Med hjälp av dessa multiplikatorer kan vi beräkna effekter av Vänsterpartiets klimatinvesteringar på sysselsättningen och arbetslösheten. En satsning på 69 miljarder kronor år 2023¹⁰ motsvarar cirka 1,1 procent av BNP. Om denna satsning fortplantar sig enligt de antagna multiplikatorerna kan det ge en BNP-effekt på cirka 100 miljarder kronor. Som ett resultat av detta sjunker arbetslösheten med 1,4 procentenheter – 80 000 personer – och landar på cirka 5,5 procent.

Tabell 2.1 Multiplikatoreffekter av Vänsterpartiets klimatinvesteringar

	Multiplikator		Effekt
Paket, mdr	69		104
Paket, % av BNP	1,1	1,5	1,7
Arbetslöshet, tusental	389	309	-79
Arbetslöshet % av AK	6,9	5,5	-1,4

Källa: Konjunkturinstitutet (2021) samt egna beräkningar.

De ekonomiska effekterna av offentliga investeringar är självklart inte bara beroende av hur mycket som investeras, utan även under vilka former de investeras. Om allt arbete utförs av gästarbetare till låga löner som efter avslutat arbete återvänder till sitt hemland blir följdverkningarna i den svenska ekonomin av de extra investeringarna mindre. Krav om arbetstillstånd, kollektivavtalsenliga löner eller skattskyldighet i Sverige liksom kontroller och kraftfulla sanktioner mot fuskande arbetsgivare är inte bara viktiga för att skydda arbetstagarnas villkor och svenska skatteintäkter. De är också viktiga för att ge svenska företag och arbetare en schysst möjlighet att konkurrera på lika villkor och på så sätt säkerställa att en större del av det välstånd som skapas i arbetet med att bygga ny infrastruktur kommer den svenska ekonomin till del.

⁷ Konjunkturinstitutet (2021), Finanspolitiska multiplikatorer i Sverige.

⁸ Vilket grundar sig på synen att arbetsmarknadens parter fortsätter att ta ansvar för lönebildningen.

⁹ En ökning av de offentliga investeringarna leder dock till en högre offentlig kapitalstock på sikt, vilket i sin tur leder till att företagen blir mer produktiva. Den högre produktiviteten ger en högre BNP för en given nivå på sysselsättningen. Här har vi antagit en arbetslöshetsmultiplikator på 1,3, baserat på KI-studien.

¹⁰ 1/10 av hela klimatpaketet som sträcker sig över 10 år.

För att dessa investeringar ska få fullt genomslag i form av ökad sysselsättning och minskad arbetslöshet är det nödvändigt att det samtidigt görs omfattande satsningar på utbildnings- och arbetsmarknadspolitiken. Samtidigt som arbetslösheten är hög så råder det idag brist på yrkesutbildade personer i flera branscher.